

6 Tarımda Çocuk İşçiliğini İzlemek ve Değerlendirmek

Türkiye’de Tarımda Çocuk İşçiliğini Önlemeye Yönelik Çalışmaların İzlenmesi

Türkiye’de tüm kamu kurumlarının, kalkınma planları ile diğer ilgili ulusal, bölgesel ve sektörel planlar ile uyumlu olacak şekilde, kurumsal öncelikleri, amaçları, performans göstergeleri ve bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ile kaynakları gösterir beş yıllık stratejik planlar ile yıllık performans programları hazırlaması gerekmektedir.¹ Stratejik plan ve performans programlarının izleme ve değerlendirme süreci temel olarak kurumun üst düzey yöneticisinin sorumluluğundadır. Belirlenmiş olan hedef ve göstergelere ilişkin yıllık olarak yürütülen izleme ve değerlendirme çalışmaları sonucunda faaliyet raporları hazırlanır ve ilgili taraflar ve kamuoyu ile paylaşılır.

Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı ve Eylem Planı (2017-2023)² uyarınca, Türkiye’de tarımda çocuk işçiliğini izlemek konusunda temel sorumlu kurum Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma Genel Müdürlüğü’dür. Kurum, çocuk işçiliği ile mücadeleye yönelik ülke politikalarının belirlenmesi, belirlenen politikaların uygulanması için izlenecek strateji ve yöntemlerin tespiti, çocuk işçiliği ile ilgili yapılan çalışmaların sonuçlarının değerlendirilmesi ve çocuk işçiliği ile mücadele konusunda diğer kurumlar tarafından yürütülen çalışmaların izlenmesinden sorumludur.

Ayrıca, kurumsal olarak yürütülen bu izleme çalışmalarının yanında, tarımda çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik yürütülecek çalışmaları izlemekten sorumlu iki çok kurumlu yapıdan söz etmek mümkündür:

- 1. Çocuk İşçiliği ile Mücadele İzleme ve Değerlendirme Kurulu:** Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı ve Eylem Planı (2017-2023) uyarınca kurulan Çocuk İşçiliği ile Mücadele İzleme ve Değerlendirme Kurulu, ulusal programın uygulamasını izlemekten sorumludur. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma Genel Müdürlüğü başkanlığında Haziran ve Aralık aylarında ilgili kurum ve kuruluşların temsilcilerinin katılımıyla toplanır. Kurulun aynı zamanda sekreteryasını yürüten Çalışma Genel Müdürlüğü, toplantılar öncesinde Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı Eylem Planı üzerinden ilgili kurumlardan bilgi alarak bir güncel durum dokümanı hazırlar ve katılımcılar ile paylaşır. Eylem planının mevcut yıla ilişkin izleme ve değerlendirmesinin tamamlanmasının ardından sonraki yıla ilişkin planlama yapılır ve tüm sorumlu kurumlar ile paylaşılır.
- 2. Mevsimlik Tarım İşçiliği İzleme ve Değerlendirme Kurulu:** Mevsimlik Tarım İşçileri ile İlgili 2017/6 Sayılı Başbakanlık Genelgesi uyarınca kurulan ve 2024/5 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi’yle³ rol ve sorumlulukları güncellenen Mevsimlik Tarım İşçiliği İzleme ve Değerlendirme Kurulu Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı veya görevlendireceği bakan yardımcısı başkanlığında; Aile ve Sosyal Hizmetler, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği, Gençlik ve Spor, Hazine ve Maliye, İçişleri, Kültür ve Turizm, Mili Eğitim, Sağlık, Tarım ve Orman ile Ulaştırma ve Altyapı ile Tarım ve Orman bakanlıklarının bakan yardımcıları ile Strateji ve Bütçe Başkan Yardımcısından oluşmaktadır. Kurulun görevleri; mevsimlik tarım

¹ Resmi Gazete’de 22.04.2021 tarihinde yayınlanmış olan “Kamu İdarelerince Hazırlanacak Stratejik Planlar ve Performans Programları ile Faaliyet Raporlarına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” uyarınca.

² <https://www.csqb.gov.tr/cgm/dokumanlar/cocuk-%C4%B1sciligi-%C4%B1le-mucadele-ulusal-programi-eylem-planı/>

³ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/04/20240427-15.pdf>

işçiliği ile ilgili ulusal politikalarının belirlenmesi; mevsimlik tarım işçileri ile ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması ve valiliklerce bu genelge kapsamında yürütülen faaliyetlerin izlenmesi ve sorunlara çözüm üretilmesi olarak tanımlanmıştır.

Türkiye’de Çocuk İşçiliğini İzleme Sistemleri

e-METİP

Mevsimlik Tarım İşçileri Bilgi Sistemi (e-METİP), mevsimlik tarım işçilerine ve ailelerine kurumlar tarafından sunulacak hizmetlerin etkinliğini arttırmak üzere, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından kurulmuş bir elektronik bilgi sistemidir. Sistem üzerinde hem mevsimlik gezici tarım işçilerine dair bilgileri (örn. geldikleri yer, bulundukları yer, kadın-erkek işçi sayısı, çocuk sayısı) izlemek hem de il düzeyinde bu konuda yürütülecek çalışmalar ile çalışmalara ayrılan bütçeyi yönetmek mümkün olabilmektedir.

Mevsimlik Tarım İşçileri ile İlgili 2024/5 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi uyarınca uyarınca, kolluk kuvvetleri (jandarma, polis) il ve ilçelerine gelen mevsimlik tarım işçisi ailelerin bilgilerini e-METİP’e aktarır. Genelge uyarınca ayrıca sağlık hizmeti sunulan mevsimlik tarım işçileri ile e-OKUL’da yer alan mevsimlik tarım işçisi çocuklara ilişkin kayıtların e-METİP’e sürekli ve eksiksiz bir şekilde aktarılması ve buna yönelik olarak da Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı ile Sağlık ve Milli Eğitim Bakanlıkları’nın gerekli düzenlemeleri gecikmeksizin yapması beklenmektedir. Bu şekilde tespit edilen veya hizmet sunulan tüm mevsimlik gezici tarım işçilerinin verilerinin ilgili kurumlar tarafından e-METİP’e girilmesi ve bu alanda çalışan çocukların tespit ve izlemesinin yapılabilmesi öngörülmektedir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve ILO işbirliğinde, Avrupa Birliği finansmanı ile, 2020 yılında uygulamaya başlanmış “Mevsimlik Tarımda Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi” projesi kapsamında, mevcutta bulunan e-METİP sisteminin geliştirilmesi ve mevcut e-METİP sistemine yeni modüller eklenmesi yoluyla, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının okula devam durumunun takip edilmesi, mevsimlik tarım işinde çalışan aileler ve çocuklarının kamu hizmetlerine erişimlerine dair bilgilerin toplanmasını sağlayacak iyileştirmeler yapılmıştır.

e-OKUL

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sunulan tüm elektronik hizmetler, 2007 yılında MEBBİS (Milli Eğitim Bakanlığı Bilişim Sistemleri) adıyla kullanıma açılmış olan bir okul yönetim bilgi sistemi altında toplanmıştır. Bu sistem kapsamında yer alan e-OKUL Yönetim Bilgi Sistemi’nde⁴ öğrenciler ile ilgili kayıt ve takip edilen bilgiler içerisinde öğrencinin okul dışında bir işte çalışıp çalışmadığı da yer almaktadır. Aynı zamanda, öğrencilerin devamsızlık kayıtları tutulurken, sürekli devamsızlık sebeplerinden biri olarak “gezici ve geçici mevsimlik tarım işçiliğinde çalıştırılma” seçilebilmekte ve çocukların çalışmak için hangi tarihte nereye gittiği takip edilebilmektedir.

⁴ e-OKUL Yönetim Bilgi Sistemine ulaşmak için: <https://e-okul.meb.gov.tr/logineOkul.aspx>

e-OKUL sistemi, etkin bir şekilde kullanılması halinde, Türkiye’de en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği türlerinden biri sayılan ve asgari yaş sınırı 18 olarak belirlenmiş olan⁵ bu iş kolunda hangi yaşlarda kaç çocuğun, ne süreyle, nerede çalıştırıldığını izleme olanağı sunmaktadır.

Türkiye’de Tarımda Çocuk İşçiliğini İzlemeye Yönelik Diğer Çalışmalar

Türkiye’de tarımsal üretimde çocuk işçiliğinin mevcut durumunun, sebeplerinin ve sonuçlarının tespit edilmesi ve çocuk işçiliğinin önlenmesine dair öneriler oluşturulması konularında uluslararası kuruluşlar, akademik kurumlar, mesleki örgütler ve STK’lar tarafından birçok çalışma yürütülmektedir. Bu çalışmalar, doğrudan izleme çalışmaları olmamakla birlikte, yürütülecek izleme çalışmalarına önemli bilgi sağlamaktadır.

Bu çalışmaların yanında, fındık ihraç eden ve tütün satın alan kurumlar başta olmak üzere özel sektör firmaları ile Rainforest Alliance gibi sertifikasyon kuruluşları ve FLA (Fair Labour Association – Adil İşçilik Derneği) gibi denetim kuruluşları da sorumlu oldukları tarımsal alanlarda çocuk işçiliğinin durumunu izlemeye yönelik çalışmalar yapmaktadırlar.

⁵ Türkiye’de 2001 yılında yürürlüğe giren ILO 182 No’lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi uyarınca, “tarımda aile işleri dışında, ücret karşılığı gezici ve geçici tarım işlerinde çocuk işçiliği”, Türkiye’deki çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinden biri olarak belirlenmiş ve bu alanda asgari çalışma yaşı 18 olarak kabul edilmiştir.